

О.В.Дроздова

**СВЯТО-МАКАРІЇВСЬКИЙ КАФЕДРАЛЬНИЙ
СОБОР: ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ,
РОЗВИТКУ ТА ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ
СВІТОГЛЯДУ ПРИХОЖАН**

Знання про церковну діяльність є важливим чинником підвищення рівня духовної культури особистості. У часи демократичних перетворень важливими видаються знання з проблематики релігії та церкви, зокрема конституційно-правових принципів віросповідання, вміння правовими засобами вирішувати проблеми в діяльності релігійних організацій – орієнтуватись у державно-церковних відносинах, що визначає актуальність дослідження.

Брак об'єктивної інформації та незнання правової проблематики церковної діяльності спричинює нерозуміння державно-церковних відносин, механізму практичного вирішення проблем, пов'язаних правовим регулюванням свободи віросповідання, подолання міжцерковних і міжконфесійних конфліктів, нормалізації релігійного життя в Україні.

Опрацювання значного масиву історичної літератури засвідчило, що в українській історіографії бракує досліджень з цієї проблематики. Переважна більшість праць з історії розвитку Полтавщини мають узагальнюючий характер і становлять окремі розвідки в наукових виданнях [1, 2, 3]. Окремий сегмент історіографії займають дослідження І.Огієнка, М.Грушевського, А.Колодного, Е. Бистрицької, І. Зуляка, В.Машукова [4, 5, 6, 7, 8], праці яких є першими спробами відобразити минуле української церкви.

В останні роки ХХ століття відбулися наукові конференції, присвячені дослідженню історії церкви та міжконфесійних відносин [9, 10, 11].

Метою статті є спроба узагальнити позитивний досвід щодо діяльності Свято-Макаріївського кафедрального собору в поширенні моральності та віри серед місцевого населення досліджуваного регіону, а також виявити причинно-наслідкові зв'язки між розвитком держави та становленням Свято-Макаріївського кафедрального собору. Об'єктом дослідження є історія української церкви, предметом – діяльність Свято-Макаріївського кафедрального собору.

Результати публікації слугуватимуть для подальшого дослідження історії розвитку Свято-Макаріївського собору й церковній історії Полтавщини.

Православні храми – сіль землі. Подібно до того, як сіль зберігає продукти від псування, так і церква береже людство від морального розпаду.

Історичні джерела та архівні матеріали свідчать, що Свято-Макаріївська церква в Полтаві була збудована в 1901-1903 роках у передмісті Кобищанах на кошти, що заповідав купець Л.В.Колесников. Освячена єпископом Полтавським і Переяславським Іларіоном в 1904 році на честь преподобного мученика Макарія Канівського – архимандрита Овруцького, Переяславського чудотворця, а приїдл з правого боку – в ім'я пророка Іллі. Достовірно

невідомо, чому храм було названо саме на честь преподобного Макарія.

Полтавці берегли пам'ять святого Макарія, що був архіпастирем Полтавсько-Переяславської єпархії й прийняв мученицьку смерть від монголо-татар.

Свято-Макаріївський кафедральний собор є мурованою, одноверховою спорудою, апсида храму гранчаста. Центр увінчано маківкою на світловому восьмеруку, який із західного боку сполучається з наметовою дзвіницею. Після знищення в 1962 році Преображенської церкви у Полтаві, Макаріївський храм став соборним й одночасно кафедрою преосвящених архієреїв Полтавської єпархії [12, 506].

В інтер'єрі Свято-Макаріївського храму збереглися розписи початку ХХ століття, а також ікона Горбанівської Богоматері (1786р.) [12, 506].

Народні перекази свідчать, що в другій половині ХVІІІ століття під Полтавою, в селі Горбанівці, стояла пасіка козака Горбана. Коли він косив сіно, то знайшов у траві ікону Богоматері. Лезо коси вдарило і поламалося, втрапивши в обличчя святого образу, після чого з правого ока Богородиці потекла сльоза (до речі й нині, придивившись, можна помітити виразний слід сльози над правою щокою Богоматері). Горбань був вражений. З почуттям глибокого благоговіння він виголосив молитву до Небесної Цариці і, осінивши себе хресним знаменням, підняв святу ікону й відніс її до своєї хати. Швидко рознеслась вість про знайдення ікони; і полинув потік православних до неї на молитву й поклоніння. Перед нею почали відбуватися духовні й фізичні зцілення.

При Різдво-Богородичній церкві села Горбанівки є особлива книга, в яку записувалися чудесні знамення та зцілення від чудотворної Горбанівської ікони. Записи свідчать, що за допомогою Богородиці отримали чудесні зцілення від хвороб такі особи:

1. "У 1826 році помічниця Катеринославської губернії Катерина Романівна Подольська занедужала на незрозумілу хворобу: кожен день на початку одинадцятої години страждала неймовірно, відчуваючи охолодження у шлунку, з тріщанням костей та судомами. Лікарська допомога не полегшувала її страждань впродовж чотирьох років. Помолившись же палко перед Горбанівською чудотворною іконою, вона відчула себе здоровою, і хвороба її більше не поверталася" [13, 54];

2. "У 1848 році дружина поміщика Щербака, мешканця м.Старих Санжар Полтавського повіту, Ганна Тимофіївна під час обіду подавилась і потім не могла проковтнути жодної краплі води. По вірі ж і уповзанню на всесильну допомогу Цариці Небесної, після молебня перед Горбанівською чудотворною іконою з водосвяттям, вона без перешкод напилася святої води і стала здоровою" [13, 54].

У зв'язку з цим у ХVІІІ столітті на місці знайдення образу віруючі побудували храм, де розмістили Горбанівську ікону. Цікаво, що на місці явлення ікони забило джерело, вода якого має цілющі властивості (воно існує дотепер).

У середині ХІХ століття полтавці влаштували хресний хід Горбанівської святині. 13 липня 1850 року в супроводі духівництва, мирян її урочисто несли містом до Успенського собору. Полтавці від малого до старого зі сльозами, квітами, подарунками зустрічали ікону, наче саму Богородицю. Цей звичай існував до 30-х років ХХ століття. У 1937 році

Горбанівська церква була зруйнована, але Горбанівську ікону вдалося врятувати. За словами церковних співів, ікона Божої Матері, звана "Горбанівською", є "заступницею і похвалою землі нашої Полтавської" [14, 46].

Написана ікона на залізному листі, який має в довжину 6, в ширину – 5 вершків. З повідомлень ми можемо говорити про те, що вона знайдена на початку 30-их років XVIII століття. Достовірність цього базується на свідченнях священика села Горбанівки о. Василя Павловського, які він отримав від свого батька священика Іоанна і свого діда священика Євтихія Павловських. Всі вони спадкоємно священствували при Горбанівській церкві: отець Євтихій – 51 рік, отець Іоан – 13 літ і отець Василь – 47 літ.

У Свято-Макаріївському храмі чудотворна ікона Божої Матері знаходиться з правого південного боку іконостасу в кіоті у срібній рамі; на іконі срібна позолочена риза, прикрашена 57-ма діамантами, що були пожертвовані полковником Онисимовим у 1864 році. У 1896 році виготовлена інша срібна риза на кошти жертводавиці В. Н. Летуновської.

На благоустрій Свято-Макаріївського храму здійснювали пожертви й інші меценати. Так, у 1850 році за допомогою пожертв полковника Онисимова і баронеси Губерт був зроблений дерев'яний купол, споруджена мурована триярусна дзвіниця та встановлено новий іконостас. У 1887 році храм було наново відремонтовано на кошти колишнього мешканця села Горбанівки статського радника Н. Н. Летуновського.

В 30-их роках XX століття, коли на полтавських храмах висіли "безбожницькі замки", Макаріївська церква діяла. Змінювалися священнослужителі, безвинні "вороги народу" зникали безслідно. На жаль, нам не вдалося дізнатися їхні імена, бо служити їм доводилося досить недовго, документи реєстрації не дійшли до наших часів.

Великодньої п'ятниці 1937 року ієромонах Єфрем служив при виносі Плащаниці і готувався зустріти разом з прихожанами світле Христове Воскресіння. Цьому перешкодив арешт священика. Уперше за її вікову історію мовчали дзвони. 14 жовтня 1939 року на свято Покрови Божої Матері, після тривалої перерви, відбулося перше святкове богослужіння, і полинула молитва, що триває донині. Хвиля храмових руйнацій 60-их років XX століття "хрущовських часів" не зачепила Свято-Макаріївського храму.

На сьогодні Свято-Макаріївський кафедральний собор став потужним осередком духовного і просвітницького життя. За 100 років свого існування служителі храму дбали про своїх прихожан, вселяли у душі людей віру в Бога.

У подальшому планується дослідження історії храму, зокрема просвітницької і меценатської діяльності.

1. Жук В. Н. *Полтавський Хрестовоздвиженський монастир*. – Полтава, 1993.
2. Жук В. Н., Сердюк Г. Д., Перлина Козельщини. *Сторінки з історії Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря*. – Полтава, 2004.
3. Петренко І. *Вознесенська церква у Полтаві: відроджена святиня // Історія релігій в Україні: Праці XVII Міжн. наук. конф. (Львів, 16 – 18 травня 2007 року)*. – Кн. 1. – Львів: Логос, 2007.

4. Огієнко І. *Свята Почайівська Лавра / Упоряд. М. С. Тимошик*. – К.: *Наша культура і наука*, 2004.
5. Грушевський М. *З історії релігійної думки на Україні*. – К.: *Освіта*, 1992.
6. *Історія релігій в Україні: У 10 – ти т. / Ред. кол. А. Колодний та ін.* – К.: *Укр. центр духовної культури*, 1996 – 1999.
7. Бистрицька Е. В., Зуляк І. О. *Історія релігій: Збірник документів і матеріалів*. – Т.: *Астон*, 2003.
8. Машуков В. *Матеріали к изучению церковной старины Украины*. – Х., 1905.
9. *Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України: Матеріали науково-практичної конференції*. – Кн. 1 – 2 (НАН України, *Острозьке відділення Ін-ту укр. Археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Острозький Вищий Колегіум нац. Ун-ту "Києво-Могилянська Академія"*). – Острог, 1995. Кн. 1. – 1995., Кн. 2. *Статті, доповіді, виступи*. – 1995.
10. *Християнство і національна ідея: Наук. зб.: До 2000-річчя Різдва Христового / Укр. асоц. релігієзнавців, Тернопіл. держ. мед. акад.* – Тернопіль: *Укрмедкнига*, 1999.
11. *Влада і церква в Україні (перша половина XIX століття): Зб. Наук. праць / Укр. асоц. релігієзнавців, ІДПУ ім. В. Г. Короленка*. – Полтава, 2000.
12. *Полтавщина: Енциклопедичний довідник / Під ред. А. В. Кудрицького*. – К.: *Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана*, 1992.
13. Павловський І. Ф. *Полтава в XIX столітті: Очерки по архивным данным / Отд. отт. из журн. "Киевская старина"*. – К.: *Тип. Н. Гирича*, 1906.
14. Павловський І. Ф. *К истории Полтавской епархии*. – Полтава, 1916.

Р. М. Кантемирова

ГОНЧАРСТВО НА ПОЛТАВЩИНІ: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

"Білі" плями в історії суспільства привертають увагу не лише істориків-професіоналів, але й пересічних громадян, тому завдання історичних досліджень полягають у вивченні забутих, прикритих гучними гаслами історичних періодів. Особливу цікавість викликають 20-30-ті роки. Адже це був переломний етап в історії нашої країни: створення нової держави, злам старих стереотипів та усталеного способу буття.

У статті наведена спроба розглянути стан гончарства як одного з провідних кустарних промислів регіону у вищезгаданий період, простежити ті зміни, що воно їх зазнало, враховуючи політичну та економічну ситуацію в країні. Об'єктом дослідження є селянство Полтавщини, предметом – традиційне гончарство.

На сучасному етапі кустарні промисли є об'єктом низки наукових дисциплін, як-от: етнографія, археологія, мистецтвознавство, природничі науки. Серед істориків дослідженням кустарних промислів займалися О. Прусевич, В. Свідзинський, Ю. Самарін, Л. Трофімов, Я. Володарський, Е. Істоміна.

Під "кустарними промислами" розуміється "дрібне сімейне виробництво, яким займалося містечкове та сільське землеробське населення" [1, 41]. З іншого боку вони – "одна з найвеличніших книг мудрості нашого народу з часів неоліту, писаний усіма поколіннями літопис його історичного буття" [2, 17]. Кустарні промисли займали чільне місце в житті